

‘Dit verhaal gebeurt nog iedere dag’

Bijbellezen in straat- en drugspastoraat

Bijbelverhalen heel gewoon direct in het eigen leven plaatsen, is de kenmerkende manier van lezen binnen zowel het Drugspastoraat als het Straatpastoraat in Amsterdam.

Twee voorbeelden van bijbellezen komen in dit artikel aan bod. Ik doe verslag van een viering binnen het drugspastoraat en een ervaring met bijbellezen in het straatpastoraat. Vervolgens ga ik in op het soort gemeenschap dat in deze groepen ontstaat. Daarna zal ik nagaan in hoeverre de gangbare hermeneutische modellen inzicht geven in de leesstrategie van de deelnemers van drugs- en straatpastoraat. Ten slotte probeer ik aan te geven wat deze manier van bijbellezen van de pastor vraagt.

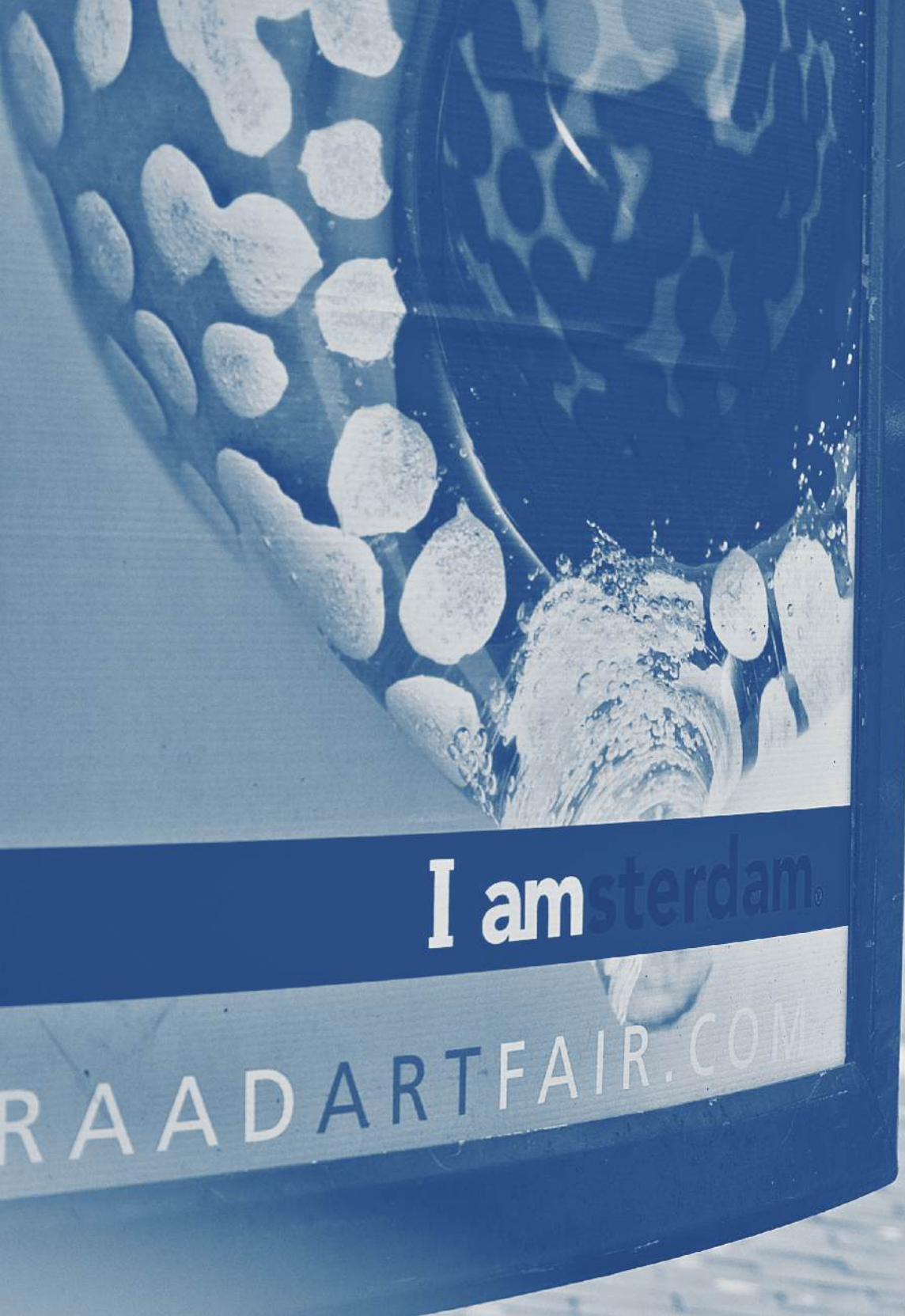
Bijbellezen in viering drugspastoraat

De preek in de vieringen van het drugspastoraat gaat net wat anders dan in de meeste kerkdiensten. Eerst is er het ‘verhaal’ dat uitloopt op een vraag, dan de lezing, gevolgd door het gesprek. Bij de lezing over de onrechtvaardige rentmeester (Lucas 16:1-8) stelde ik bijvoorbeeld de

vraag: ‘Hoe gebruiken wij ons geld en bezit?’ In het verhaal liet ik zien dat in dit bijbelgedeelte twee manieren van met bezit omgaan voorkomen. Eerst gooit de rentmeester geld over de balk, later gebruikt hij de boekhouding om zijn relatie met de mensen om hem heen te verbeteren.

Beide manieren zien we ook nu in Amsterdam om ons heen. In het gesprek kwamen onder andere deze twee bijdragen aan bod.

Erik vertelt over de tijd dat hij alcoholist was. In die tijd is hij eens met een vriend gaan bedelen bij een supermarkt. Gewoon om te kijken of ze geld zouden krijgen. Veel geld kregen ze niet, maar wel kregen ze boodschappen toegestopt. Erik vertelt het verhaal met een zekere schaamte. Het is een grappig verhaal; hij lacht ook zelf bij het vertellen. Tegelijk is ook heel erg duidelijk dat het hier gaat over een zware periode in zijn leven. Die periode ▸

I amsterdam.

RAADARTFAIR.COM

ligt weliswaar achter hem, maar met de gevolgen leeft Erik nog elke dag.

Sarah vertelt over de keer dat het gevoel over haar kwam dat ze een bepaalde vrouw op de markt geld moest geven. Zij kende deze vrouw verder niet. Sarah ervoer het geld geven als een opdracht van God. Later kwam die vrouw naar haar toe en vertelde dat ze op het punt stond om naar het buitenland te vertrekken voor een zendingsreis. Op die reis zou ze gaan leven van giften. Haar ouders waren zeer sceptisch over dit plan, maar waren door de gift van Sarah overtuigd geraakt dat het zou gaan lukken. Voor Sarah werd dit, denk ik, vooral een bevestiging dat God aanwezig is in het leven van mensen. De anekdote is voor haar bewijs dat ook zij erop mag vertrouwen dat God bij haar is.

Intercultureel bijbellezen in straatpastoraat
Met een aantal deelnemers van het Straatpastoraat hebben we het verhaal van de verkrachting van Tamar (2 Samuel 13) ter hand genomen. In het verhaal wordt Tamar verkracht door haar broer. Het verhaal vertelt vervolgens hoe aan Tamar het zwijgen wordt opgelegd. Eerst lezen we het bijbelgedeelte en vervolgens kreeg iedereen in de groep de kans om op het verhaal te reageren.

‘Dit verhaal gebeurt nog iedere dag’, zegt James. ‘Vrouwen worden onderdrukt in deze wereld. Vooral in de Arabische landen. Dat weet ik, ik heb daar gereisd.’ Het is een typerende reactie. De lezing van het verhaal van Tamar wordt direct

betrokken op de situatie in onze huidige wereld en direct verbonden met eigen ervaringen. Sommigen in de groep hebben zelf ervaring met seksueel geweld. Het misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk wordt genoemd. Het zwijgen dat de kerk de slachtoffers oplegde is voor de groep hetzelfde als het zwijgen dat Tamar is opgelegd.

Een andere reactie komt van Derk. Hij is vooral bezig met het vinden van een oplossing voor Tamar. ‘Gaaf iemand aan Tamar duidelijk maken dat zij hier doorheen kan komen, dat ze geen slachtoffer hoeft te blijven?’ Het verhaal van Tamar snijdt door het levensverhaal

van Derk. Hij was zelf slachtoffer en met hulp is hij daar doorheen gekomen. Nu hij 2 Samuel 13 leest, wenst hij voor Tamar hetzelfde. De groep bespreekt het verhaal van Tamar alsof het hier en nu gebeurt, alsof het in de krant staat. Tamar heeft hulp nodig, maar wie gaat haar die bieden?

Gemeenschap

De deelnemers aan het straat- en drugspastoraat luisteren naar elkaar en reageren op elkaar door hun persoonlijke verhaal in het verhaal van de Bijbel en van anderen te plaatsen. Dat is alleen mogelijk als de deelnemers zich veilig weten. De groepen zijn daarom naar binnen gericht. De ervaringen van de wereld buiten worden gebracht in een plek die anders is, waar gebruikelijke vooroordelen en afwijzing niet spelen. drugs- en straatpastoraat vormen voor de deelnemers een toevluchtsoord (vgl. Brouwer 2008, 32).

Dat is geen automatisme. Het vraagt van deelnemers en leiding om een geest van zorgzaamheid en inclusiviteit te koesteren. Het is deze identiteit die deze gemeenschappen betekenis verleent. In mijn ervaring zijn drugs- en straatpastoraat bezielde gemeenschappen. De bijbelverhalen en het gesprek geven ruimte. Het zo samen lezen herken ik als een vorm van kwartier maken. Er wordt ruimte gemaakt, ook voor nieuwelingen, een plek waar iedereen met zijn verhaal terecht kan (De Roest 2010, 70-71, 127-128, 344).

Uitgangspunt is steeds die van de *missio Dei*. Het is allereerst God zelf die aanwezig is in deze wereld. Slechts in het spoor daarvan zoekt de kerk en dus ook het drugs- en straatpastoraat,

hun weg in de samenleving. Op die manier kan in allerlei situaties en gesprekken de aanwezigheid van God ontdekt worden. De waarheid wordt daarbij steeds opnieuw in de relaties ontdekt, de kerk als instituut is hier stil. Of, meer algemeen gezegd, de vooronderstelling is dat onder de deelnemers waardevolle inzichten zijn die ertoe doen. De gemeenschap bijeen is een vindplaats van het goede (Baart 2001, 790; Stoppels 1996, 59, 235).

Deze manier van werken past binnen de presentietheorie. Waar met een vorm van presentie wordt gewerkt, is er (vrijwel altijd) ook een beweging naar het vormen van een gemeenschap. Het tekort aan herbergzaamheid dat op andere plekken wordt ervaren, brengt groepen samen (Stoppels 1996, 257-258).

Leesstrategie

In beide voorbeelden weten de deelnemers in het drugs- en straatpastoraat het bijbelverhaal op een hele directe manier te koppelen aan hun eigen ervaringen. Het verhaal opent voor hen een ruimte waar ze hun eigen ervaringen in kunnen plaatsen. Het bijbelverhaal functioneert daarbij als één van de sprekers in de kring, naast de verhalen van henzelf.

De deelnemers van het drugs- en straatpastoraat betrekken heel actief hun eigen ervaringen bij het lezen van de teksten. Hun leesstrategie lijkt op het eerste gezicht goed aan te sluiten bij de Reader-Response Theory, waarbij de actieve rol van de lezer sterk wordt benadrukt (Thielton 2009, 306). Het is autobiografisch lezen.

Het eigen leven vormt de context waarbinnen de verhalen betekenis krijgen (Zwiep 2013, 406-409). Vrij en onbevangen theologiseren de gesprekspartners over de bijbelverhalen. Er is openheid en een bereidheid te luisteren en te leren van de anderen (De Roest 2010, 334).

De wereld van de tekst en de lezer sluiten naadloos op elkaar aan. Historische en culturele afstand spelen geen rol. Er is sprake van horizonversmelting zoals Gadamer daarover spreekt. De deelnemers in Straat- en Drugspastoraat hebben geen interesse in aspecten zoals wie de auteur is. Net als bij bijvoorbeeld Gadamer en Barthes, doet de biografie van de auteur er niet meer toe (Zwiep 2013, 187, 196-197, 375).

Hoewel aspecten uit de leesstrategie van de deelnemers van het Straat- en Drugspastoraat op deze manier wel te duiden zijn met herme- ➤

neutische modellen, is het denk ik toch de vraag of deze modellen wel zo op deze leesstrategie gelegd kunnen worden. De modellen nemen immers aan dat de lezer op zoek gaat naar een betekenis in de tekst. Maar is niet het opvallende dat deze deelnemers juist niet op zoek gaan naar betekenis binnen de tekst? Wie de auteur is, met welk doel de tekst geschreven is, wat de tekst zelf wil zeggen; het zijn vragen die bij deze lezers helemaal niet aan de orde zijn.

Dat wil niet zeggen dat het gelezen bijbelverhaal geen rol heeft. Het bijbelverhaal geeft hen ruimte voor de eigen ervaring. Het verhaal is één van de sprekers en heeft een stem in samenspraak met de eigen ervaringen. Het gesprek heeft betekenis voor de deelnemers omdat eigen ervaringen worden gesteld en geproefd naast de verhalen van anderen en het bijbelverhaal. Wellicht is dit vergelijkbaar met hoe bijvoorbeeld Gadamer, maar ook Wittgenstein, spreken over dat het vinden van betekenis niet los kan staan van ervaring en toepassing (Thiselton 2009, 220-221).

De pastor

Deze manier van lezen waarbij de eigen context naast het bijbelverhaal wordt gelegd, autobiografisch lezen dus, loopt het risico om te ontsporen en te blijven steken in niet meer dan een persoonlijk getuigenis. De aanwezigheid van een pastor geeft enige bescherming tegen deze valkuil. De pastor blijft in het gesprek steeds de deskundige en behoedt het gesprek voor ontsporen. Ik merk elke keer weer dat een goede voorbereiding, als bij een preek, zich altijd

loont. Ook al zijn in de voorbereiding allerlei elementen naar voren gekomen die geen plaats in het verhaal hebben gekregen, er is altijd op zijn minst de kans dat die in het gesprek toch alsnog aan bod zullen komen.

Deze rol van de pastor is hierin niet eenvoudig. Het is niet de pastor die voorop gaat en de levensvragen aan de orde stelt, maar de deelnemers doen dat. God toont zijn aanwezigheid in het leven van de deelnemers. De rol van de pastor is die van een ontdekkingsreiziger die niets nieuws brengt, maar slechts naar voren haalt wat al aanwezig is.

Dit vraagt van de pastor om aan te sluiten bij de alledaagse ervaring.

De pastor is een ontdekker, steeds bereid om alles los te laten en zonder controle het gesprek aan te gaan

Dat is een risicovolle onderneming, omdat veel zekerheden los moeten worden gelaten (Baart

2005, 293). De eigengemaakte kennis biedt geen voordelen en ook de vertrouwde leidinggevende positie biedt in het alledaagse geen houvast. Iedereen staat naast elkaar in de ervaring van alledag.

Toch blijft voor mij een gedegen voorbereiding essentieel. Als ik onvoldoende studie maak van de bijbeltekst, merk ik dat het gesprek niet goed loopt. Ik merk ook dat ik mijzelf moet blijven scherpen in zaken als theologie en groepsdynamiek. Daarvoor zijn voor mij studie en intervisie essentieel. Het zijn immers juist mijn (academische) vaardigheden die mijn rol van ontdekkingsreiziger mogelijk maken. De pastor is degene die Gods aanwezigheid in het alledaagse herkent.

Tot slot

De leesstrategie van de deelnemers aan het Drugs- en Straatpastoraat is te duiden met de gangbare hermeneutische modellen. Toch zijn modellen wellicht maar beperkt toepasbaar, omdat deze lezers niet op zoek gaan naar betekenis. Presentietheorie en inzichten uit ecclesiologie en homiletiek laten zien hoe binnen Straat- en Drugspastoraat een beweging is naar gemeenschapsvorming. De rol van de pastor hierin is die van een ontdekker die steeds bereid is om alles los te laten en zonder controle het gesprek aangaat, in het vertrouwen dat de groep zelf de vindplaats van het goede zal zijn. <

Uiteraard zijn alle namen in dit artikel gefingeerd.

Literatuur

Baart, A. (2001). *Een theorie van de presentie*. Utrecht: Lemma.

Baart, A. (2005). Diaconaal handelen. In: H. Crijns, W. Elhorst, L. Miedema, H. Noordegraaf, P. Robbers-van Berkel, S. Stoppels & H. van Well (eds), *Barmhartigheid en gerechtigheid. Handboek diaconiewetenschap*. Kampen: Kok.

Brouwer, R. (2008). Preken in context. Over de 'homiletische situatie'. In: H. van der Meulen (red.). *Als een leerling leren preken. Preekvoorbereiding stapsgewijs*. Zoetermeer: Boekencentrum.

Roest, H. de (2010). *Een huis voor de ziel. Gedachten over de kerk voor binnen en buiten* (2e druk). Zoetermeer: Meinema.

Stoppels, S. (1996). *Gastvrijheid. Het inloopcentrum als vorm van kerkelijke presentie*. Kampen: Kok.

Thiselton, A.C. (2009). *Hermeneutics. An Introduction*. Grand Rapids: Eerdmans.

Zwiep, A. (2013). *Tussen tekst en lezer. Een historische inleiding in de bijbelse hermeneutiek. Deel II: Van moderniteit naar postmoderniteit*. Amsterdam: VU University Press.

Luc (drs. L.) Tanja is straatpastor bij de Protestantse Diaconie Amsterdam en vrijwilliger bij het Drugspastoraat Amsterdam.
l.tanja@diaconie.org??